

Paydalanılğan ádebiyatlar

1. Abdurahmonov A. A. Markaziy Osiyo xalq cholg'ulari. - Tashkent: Fan, 2015. - 212 b.
2. Karimov R. X. Uyğur aňnaviy musiqasi va cholg'ulari. - Almatı: Óner, 2018. - 185 b.
3. Nurmuxamedov S. J. Orkestr narodnıx instrumentov: istoriya i sovremennost. - Tashkent: "Muzika," 2016. - 198 b.
4. Xamrayev M. K. Tembrovie osobennosti щıpkovıx instrumentov Vostoka // Muzikalnoe iskusstvo. - 2019. - No 2. - S. 45-52.
5. Yusupov I. B. Rubob ijrochiligi aňanalari. Dushanbe, "Irfon," 2020. - 160 b.

REZYUME. Maqolada zamonaviy ijrochilik va orkestr amaliyotida qashqar rubobining xalq cholg'ulari orkestrida tutgan o'rni haqida so'z boradi. Orkestr tarkibiga cholg'u asbobini kiritishning tarixiy-madaniy asoslari, cholg'uning konstruktiv, tembrik va badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Qashqar rubobining cholg'u va yakkaxon cholg'u sifatidagi funksional xususiyatiga, ko'p qismli orkestr fakturasiga moslashish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Qashqar rubobi xalq cholg'ulari asboblari orkestrining milliy-uslubiy o'ziga xosligini shakllantirishda, musiqa madaniyati an'alarini saqlab qolishda muhim bo'lgan, degan xulosaga kelinadi.

РЕЗЮМЕ. В статье обсуждается роль кашгарского рупаба в оркестре народных инструментов в современной исполнительской и оркестровой практике. Обсуждаются историко-культурные основы включения музыкального инструмента в состав оркестра, а также его конструктивные, тембровые и художественные особенности. Особое внимание уделяется функциональным особенностям кашгарского рупаба как музыкального и сольного инструмента, а также его адаптации к многочастной оркестровой фактуре. Сделан вывод о том, что кашгарский рупаб сыграл важную роль в формировании национально-стилистического своеобразия оркестра народных инструментов и сохранении традиций музыкальной культуры.

SUMMARY. The article discusses the role of the Qashqar rubob in contemporary performance and orchestral practice within the folk instrument orchestra. The historical and cultural foundations of incorporating musical instruments into the orchestra, as well as the instrument's structural, timbral, and artistic features, are analyzed. Special attention is being paid to the functional characteristics of the Kashgar rubab as a musical instrument and a solo instrument, as well as its adaptation to the multi-part orchestral texture. It is concluded that the Kashgar rubab played an important role in shaping the national-stylistic identity of the folk instrument orchestra and preserving the traditions of musical culture.

EKSPERIMENTAL TEATR IMKONIYATLARI

(O'zbekiston va Qoraqalpog'iston teatr san'ati misolida)

Qazaqbaeva Ramuza Perdebaevna – o'qituvchi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali

Tayanch so'zlar: eksperimental teatr, badiiy ifoda, sahna tajribasi, aktyorlik san'ati, rejissyorlik izlanishlari, zamonaviy teatr.

Ключевые слова: экспериментальный театр, художественное самовыражение, сценический опыт, актерское искусство, режиссерские исследования, современный театр.

Key words: experimental Theatre, artistic expression, stage experience, acting arts, direction studies, contemporary theatre.

Teatr san'ati jamiyat ma'naviy hayotining muhim bo'g'ini bo'lib, u doimiy izlanish va yangilanish jarayonida rivojlanadi. Zamonaviy davrda teatr san'atida an'anaviy shakllar bilan bir qatorda eksperimental yo'nalishlar ham faol rivojlanmoqda.

Eksperimental teatr san'atkorlarning badiiy tafakkuri, sahna imkoniyatlari va tomoshabin bilan muloqot usullarini kengaytirishga xizmat qiladi. [1] Ayniqsa, O'zbekiston va Qoraqalpog'iston teatrlarida so'nggi yillarda eksperimental sahna tajribalari sezilarli

darajada kuchaydi. Eksperimental teatr — bu an'anaviy dramaturgiya, sahna makoni va aktyorlik uslublaridan chekinib, yangi badiiy ifoda vositalarini sinovdan o'tkazishga qaratilgan teatr shaklidir. Teatrshunos olim P.Brook ta'kidlaganidek: "Teatr tirik san'atdir, u doimiy tajribani talab qiladi. Tajriba bo'lmasa, teatr o'z hayotiyiligini yo'qotadi". [2.15] Mazkur fikr eksperimental teatrning mohiyatini ochib beradi. Ushbu yo'nalishda sahna bezagi, aktyor harakati, nutq, musiqa va yorug'lik yagona badiiy g'oyaga bo'ysundiriladi. [3] Eksperimental teatrning eng muhim xususiyati — badiiy ifoda vositalarining kengligi va erkinligidir. Unda: sahna makoni an'anaviy chegaralardan chiqib ketadi; aktyor nutqdan ko'ra plastik harakat va ramziy ishoralarga tayanadi; yorug'lik va musiqa mustaqil badiiy unsur sifatida qo'llaniladi; tomoshabin passiv kuzatuvchi emas, balki sahna jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. [4] Teatrshunos A.Karimov bu borada shunday yozadi: "Eksperimental teatr tomoshabinni tayyor xulosaga olib kelmaydi, balki uni mustaqil fikrlashga majbur etadi". [5.42] O'zbekiston teatr san'atida, xususan, O'zbek Milliy akademik drama teatri va Yoshlar teatri eksperimental spektakllar sahnalashtirilmoqda. Bu sahna asarlarida klassik asarlar zamonaviy talqinda, ramziy va metaforik usullar orqali namoyon etiladi. Rejissyorlik yechimlarida minimalistik sahna bezagi, aktyor improvizatsiyasi va ochiq sahna makonidan foydalanish kuzatiladi. [6]

Rejissyor B.Yo'ldoshevning fikricha: "Bugungi teatr tomoshabin bilan teng muloqotda bo'lishi kerak. Eksperiment esa ana shu muloqotning eng samarali yo'lidir". [7.27] Berdaq nomidagi qoraqalpoq davlat akademik musiqali teatri va Qoraqalpoq davlat yosh tomoshabinlar teatri ham eksperimental yo'nalishdagi izlanishlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Milliy folklor, mifologik obrazlar va zamonaviy sahna texnikalari uyg'unligi ushbu teatrning o'ziga xos jihatlaridan biridir. Ayrim spektakllarda dialogdan ko'ra harakat, musiqa va sahna plastikasiga urg'u berilishi eksperimental teatrga xos belgidir. [8] (Misol: Jorj Samuyel Kleysonning "Vavilonning eng boy odami", A.Ismaylovning "Terbenbes jurekler", M.Awezovning "Qorakoz", A.Valodinnig "Qiymayman" v.b spektakllar). Qoraqalpoq teatrshunoslaridan biri shunday ta'kidlaydi: "Eksperimental sahna izlanishlari milliy teatrni yo'qotmaydi, aksincha, uning ichki imkoniyatlarini ochib beradi" [9.58]

Xulosa qilib aytganda, eksperimental teatr zamonaviy teatr san'atining muhim va ajralmas qismiga aylanib bormoqda. U badiiy ifoda imkoniyatlarini kengaytirib, aktyor va rejissyor ijodiy erkinligini ta'minlaydi hamda tomoshabin tafakkurini faollashtiradi. O'zbekiston va Qoraqalpog'iston teatrlarida amalga oshirilayotgan eksperimental izlanishlar milliy teatr san'atining zamon bilan hamnafas rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brook P. (1996). *The Empty Space*. London: Penguin Books.
2. Grotowski J. (2002). *Towards a Poor Theatre*. New York: Routledge.
3. Fischer-Lichte, E. (2008). *The Transformative Power of Performance*. London: Routledge.
3. Karimov A. (2015). *Zamonaviy teatr san'ati va sahna izlanishlari*. Toshkent: San'at.
4. Yo'ldoshev B. (2012). *Rejissyorlik va zamonaviy sahna tafakkuri*. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti.
5. Jumaniyazov R. (2016). *Qoraqalpoq teatr san'atining rivojlanish bosqichlari*. Nukus: Qoraqalpog'iston.
6. Allambergenov K. (2014). *Qoraqalpoq dramaturgiyasi va sahna talqini*. Nukus: Bilim.

REZYUME. Mazkur maqolada eksperimental teatr tushunchasi, uning vujudga kelish sabablari, zamonaviy teatr san'atidagi o'rni hamda badiiy ifoda imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, eksperimental teatrning an'anaviy teatr shakllaridan farqli jihatlari va tomoshabin bilan muloqotdagi yangicha yondashuvlari yoritiladi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье анализируется понятие экспериментального театра, причины его возникновения, роль в современном театральном искусстве, а также возможности художественного выражения. Также освещаются отличия экспериментального театра от традиционных театральных форм и новые подходы к общению со зрителем.